

RIPORTER TERVEZ...

Amikor a mi kutyánk kölyke bármit meg(t)ehet

„Na, és akkor az elején kicsit megpiszkálom. Nem úgy, hogy fájjon neki, de azért érezze a törődést. Aztán hagyom kicsit, hogy elfelejtse a dolgot, majd jönnek a sorozások. Egyre sűrűbben és egyre nagyobb ütésekkel viszek be. Kis idő múlva összeomlik, a lepel lehull, én, az igazság bajnokaként égbe emelem kezem, az emberek pedig állva, hálásan harsogják és ünneplik nevem.”

Aztán a belpolitikai riporter felébred, megrázza magát, iszik egy erős kávét, és rájön, hogy a valóságban erről még álmodni sem lehet.

Akkor hogy is van ez?

Nagyon is elképzelhető, hogy az illető, akiről szeretnénk lerántani a leplet, egész egyszerűen be sem jön a stúdióba, és máshol sem áll kamera elé. Megteheti. És – saját szempontjából – jól is teszi, ha ezt teszi, mert az újságíró egy darabig kitartóan keresi, egy idő után viszont új préda után néz, így ő minden további nélkül megússza. Lehet, hogy az emberek fejében szöveget üt, hogy ha ennyire nem akar beszélni, mégiscsak van vaj a fején, de mivel az emlékezet sem örök, néhány hét, és senki nem emlékszik arra, hogy az illető neve miért is forgott a köz száján.

Tegyük fel, hogy valami isteni csoda folytán, vagy csak azért, mert aznap éppen távol volt kommunikációs tanácsadója, ismerősünk, akin még mindig ott a lepel, igent mond meghívásunkra. Ott állunk vagy ülünk szemtől-szemben, és elkezdődik a küzdelem. Kívülről ebből csak annyi látszik, hogy két ember beszélget egymással, pedig a két emberben hihetetlen erők feszülnek. Az egyik – minden igyekezetével – azon van, hogy a másiktól a lehető legtöbbet kihúzza. A másik természetesen igyekszik kikerülni a buktatókat. Hogy kinek könnyebb a helyzete? Az a gyanúm, hogy a faggatotté. Ő több információ birtokában van, vele tanácsadók tucatjai foglalkoznak, akik mind arra tanítják, hogyan lehet megúszni a három, öt, esetleg tíz, de maximum húsz perces interjút. Mert ennél több idő ma már nem áll az elektronikus sajtóban dolgozó újságírók rendelkezésére. És ezek a tanácsadók, minden jel szerint, nagyon értik szakmájukat. Szinte klónokat neveltek a politikusokból, akik ugyanazt és ugyanúgy szajkózzák, szinte mantraszerűen, és akikkel ezért nagyon nehéz, ha nem lehetetlen, előre eltervezetten beszélgetni. Jól betanult mondatokat ismételgetnek kifulladásig, ha az ember közbe kérdez, kikérik maguknak, hogy miért nem fejezhetik be mondatukat. Két-három ilyen jellegű akció után a riporter már kellemetlenül érzi magát, hiszen úgy fest, mintha nála udvariatlanabb frátert nem hordott volna

hátán a föld, ráadásul annyira korlátolt, hogy nem veszi észre, hol ér véget egy gondolatmenet. A riportalany – még a statisztikai adatokkal kapcsolatban is – képes belehazudni kérdezője szemébe, és ha a kérdező, nagy véletlenül, tudná is a helyes választ, és ezt mondaná is, jön rögtön a reakció: Ön valamit bizonyára elnézett. Aztán lehet ezen kicsit vitatkozni, de egy idő után teljesen felesleges. Egyrészt a nézőnek fogalma sincs arról, hogy miről is van szó, másrészt a riportalany azt is kiválóan tudja, hogy a második vagy harmadik ilyen próbálkozása már simán átmegy, hiszen másodpercenként mégse mondja senki meghívott vendégének, hogy kérem, Ön nem jól tudja, ne adjisten, tudatosan elferdíti a valóságot. Miben bízhat tehát a riporter? Abban, hogy egy-egy pillantásával, gesztusával meg tudja értetni a nézőkkel, hogy átlát a szitán, hogy igenis tudja a számtanpéldát. Ettől függetlenül ne legyenek illúzióink, a riportalanyok az esetek többségében azt mondják, amit akarnak, és nem hagyják magukat zavartatni holmi kérdések által. Ezzel persze nem azt mondom, hogy meg se kell próbálni.

Aztán a nézői hozsannákról.

Sajnos egyre inkább tendencia, hogy csak addig van fejlett igazságérzete valakinek, míg az – úgymond – ellenségről van szó. Ha a néző baloldali, akkor a jobboldali politikusokkal igencsak kritikus, ha meg jobboldali, akkor a baloldali politikusoknak kell felkötniük a gatyájukat, de hiába teszik meg, nincs pardon. Erre kiváló példa 2002. Még az Aktuálisban dolgoztam, és a választások előtt Kósáné Kovács Magdával és Harrach Péterrel beszélgettem a két párt, az MSZP és a Fidesz egyházpolitikájáról. A húsz perces beszélgetés folyamán mindent sorra vettünk, szinte patikamérlegen mértem a megszólalások és a reakciók időtartamát. Ehhez képest, amikor eljött az igazság pillanata, nevezetesen megérkeztek a nézői észrevételek, döbbsenten tapasztaltam, hogy ugyanazt a beszélgetést mennyire máshogy nézték jobb-, illetve baloldali nézőink. Merthogy majdnem szám szerint ugyanannyi kritikát kaptam mindkét oldalról. Csak míg a levelek fele azt kérte számon tőlem, hogy miért tolom a bolsevisták szekérét, és hogy lehetek ennyire elfogult a kommunistákkal, addig a másik fele azért kritizált, mert minden mondatomból süt a fasizmus, a konzervativizmus. Az egyéb jelzőktől most megkímélném a Tisztelt Olvasót. Ebből viszont nem tudtam más következtetést levonni, minthogy az emberek nem azt látják és hallják, amit látnak és hallanak, hanem azt, amit látni és hallani akarnak. És ez nagyon nagy különbség. Ha beül egy jobboldali politikus, a jobboldali néző szinte áhítattal hallgatja, és kikéri magának, ha a riporter piszkálja az ő kedvencét. Ellenben ha egy baloldali politikust lát, elvárja, hogy a riporter minden eszközzel kínozza, tegye tönkre, semmisítse meg. És ugyanez igaz fordítva is, persze mindkét esetben tisztelet a kivételnek, mert szerencsére akadnak értő nézők is, akik kifejezetten díjazzák az objektivitást.

Az előbb ábrázolt nézői attitűd számos kollégát tévútra visz. Ők – sutba vágva a szakmai alapelveket és az újságírói etikai kérdéseket –, a saját tábornak kívánnak megfelelni, mindenáron. Persze ezt az árat legtöbbször a riportalany

fizeti meg. Hosszú távon pedig a társadalom, amely így képtelen megtanulni, alapvető érdeke, hogy megválasztott képviselőit egyenlő mércével mérje, kontrollálja. Mert nem igaz és kifejezetten ártalmas az a mentalitás, hogy a cél szentesíti az eszközt, a mi kutyánk kölyke bármit meg(t)ehet, de az ellenfélét még csak ne is gondoljon a csontra. Az lenne jó, ha mindenki közösnek érezné a közöst, amibe nem lehet csak úgy belepiszkálni. Ezért nem bírom még csak nézni se azokat a „kollégákat”, akik már-már politikusi köpenyt öltve kérdezzetik alanyaikat. Akinek „kell”, annak alákérdeznek, de jaj annak, aki nem velük van. És itt megint csak nem lehet különbséget tenni jobb- és baloldali érzelműek, de úgyis írhatnám, elkötelezettségük között.

Visszatérve az előre eltervezett beszélgetésekhez. Szerintem teljesen természetes, sőt egyenesen elvárható, hogy egy újságírónak legyen koncepciója arra vonatkozólag, hogy milyen irányba kívánja terelni a beszélgetést. Hiszen egy interjúnak dramaturgiája, íve, jól megkomponált eleje és persze a körülmények által alakított vége van. Ugyanakkor annál nagyobb hibát nem tudok elképzelni, mint amikor egy riporter csak megy a saját kérdései után, és egyáltalán nem foglalkozik a válaszokkal. Mert egy beszélgetés attól érdekes, érdekfeszítő, izgalmas és élő, ha a riporter együtt lélegzik riportalanyával. Mikrofonállványnak elmenni maximum fizikai felkészülést igényel. Ha viszont valaki komolyan veszi magát, szakmáját és legfőképpen nézőit, olvasóit, hallgatóságát, akkor mer reagálni, visszakérdezni, számon kérni. Persze ez komoly felkészülést igényel. Egyrészt a riportalanyból, másrészt a témából. Harmadrészt mindenből, mert bármikor előfordulhat, hogy olyasmi kerül szóba, ami még csak köszönő távol-ságban sincs adott személlyel, üggyel. Ennek –szerintem – legnehezebb válfaja az élő stúdióbeszélgetés. Ott minden azonnal történik. Nincs idő a megfontolásra, az ismétlésre, az elnézés-kérésre. Hihetetlen koncentrációt igényel a riporter-től, hiszen mindenre figyelnie kell. Az interjúalany mondataira, mimikájára, gesztusaira. Az időre, mert az adott beszélgetést – ha tetszik, ha nem, és még az is lehet, hogy a legizgalmasabb résznél – egyszer csak be kell fejezni. Figyelnie kell saját magára (nem a sminkre és a ruhára utalok, bár belegondolva, az sem utolsó szempont), testtartására, mondataira, mert egy-egy félreérthető mozdulat, egyéb gesztus, arckifejezés vagy egy-egy szerencsétlen mondat rengeteget árt-hat. Olyannyira, hogy akár egy több évtizedes karriernek is vége lehet egy pillanat alatt. Ismét ne essék félreértés, nem arról beszélek, hogy az újságíró folyamatosan azon legyen, hogy magát védje. Azt hangsúlyozom, hogy ezek olyan súlyú szakmai alapelvek, amelyeket nem lehet megsérteni. Egy újságírónak az esetek többségében nem lehetnek érzelmei. Már abban a tekintetben, hogy lényegtelen, hogy szereti vagy nem riportalanyát, ezt nem éreztetheti sem vele, sem közönségével. Szeretném leszögezni, hogy a politikai témájú beszélgetésekről ejtek szót, hiszen megint más portrét készíteni valakiről, vagy egy színésszel, tudóssal, művésszel beszélgetni. Ott igenis tere van az érzelmeknek. Egy üggyel kapcsolatban is csínján kell bánni a saját gondolatokkal, hiszen a feltett kérdé-

sekben nyilván benne van a prekoncepció, de az megengedhetetlen, hogy a riporter rányomja saját bélyegét egy témára, mert neki az igazság kiderítése, a téma körüljárása a feladata és nem az, hogy saját eszméit – esetlegesen téveszméit – terjessze.

Az eddigiekből látható, hogy nem könnyű az ember gyerek sorsa, ha azt veszi fejébe, hogy újságíróként tengeti életét, pláne, ha alapelve a hitelesség, objektivitás és felkészültség hármasa. De be kell valljam, én nem szívesen cserélnék másokkal. Na jó, azért egy főszerepet még mindig eljátszanék valamelyik színházban. Élvezem a munkám, ha nem is minden percét, és minden napot új kihívásként élek meg, hiszen valami mindig történik, amire reagálni, reagáltatni kell.